

Justiits- ja digiministri määruse „Vanglatega seotud justiitsministri määruste muutmise“ eelnou seletuskiri

1. Sissejuhatus

Eelnõukohase määrusega muudetakse nelja justiitsministri määrust, mis reguleerivad vanglateenistuse töökorraldust, vanglateenistusse kuuluvaid ametikohti, vanglaametnike otsustuspädevust ning järelevalve ja vahetu sunni vahendite kasutamise korraldust.

Eelnõu on koostatud, kuna kehtiv regulatsioon ei vasta kõigis teemades enam vanglateenistuse tegelikule töökorraldusele ja praktilistele vajadustele. Järelevalve ja vahetu sunni vahendite kasutamise regulatsioon sisaldab osaliselt üksikasjalikke ja jäiku tegutsemisreegleid, mis ei võimalda alati piisavalt arvestada konkreetse olukorra, ohu iseloomu ja tegeliku järelevalvevajadusega. Samuti ei ole vanglateenistusse kuuluvate ametikohtade regulatsioon täielikult kooskõlas vanglate osakonna tegeliku koosseisuga ning vanglaametnike kehtiv otsustuspädevuse jaotus ei võimalda kõiki tavapärase töökorraldusega seotud paigutamisosuseid teha ametnikul, kelle tööülesannetega asjaomane tegevus vahetult seondub. Eelnõu üldine eesmärk on viia regulatsioon paremini kooskõlla vanglateenistuse tegeliku töökorraldusega.

Eelnõuga muudetakse justiitsministri 8. juuli 2003. a määrust nr 50 „Vanglate osakonna põhimäärus“ ning justiitsministri 14. aprilli 2014. a määrust nr 14 „Vanglateenistuse ametniku ja vanglaametniku kandidaadi vormiriietuse ja eraldusmärkide kirjeldus ning nende kandmise kord“, et täpsustada vanglate valdkonna asekantslerile vahetult alluva nõuniku kuulumist vanglateenistusse ning talle vormiriietuse ja eraldusmärkide kandmise nõuete kohaldamist.

Järelevalve korralduse muudatustega täpsustatakse sisevalvepiirkonnas ringkäigu tegemise ja kinnipeetavate visuaalse kontrollimise korda ning muudetakse tulirelva ja gaasipihusti kasutamise nõudeid. Eesmärk on muuta regulatsioon praktilistele vajadustele paremini vastavaks, vältida põhjendamatult jäikade tegutsemisviiside sätestamist ning võimaldada vanglateenistuse ametnikul valida konkreetsest olukorrast lähtuv ohutu ja eesmärgipärane tegutsemisviis.

Vangla sisekorraeeskirja muudatusega täpsustatakse vanglaametnike otsustuspädevust kinnipeetavate vanglasisesel paigutamisel, andes korrapidajale, vanemvalvurile ja vastuvõtuüksuse vanemvalvurile nende tööülesannetest lähtuva pädevuse teha vangistusseaduse § 11 lõike 2 alusel paigutamisosuseid. Muudatuse eesmärk on tagada, et tööülesannetest tulenevaid tavapäraseid paigutamisosuseid oleks võimalik teha selleks sobival ametnikutasandil ja operatiivselt. Vanglateenistujate senist tööjaotust muudetakse, et paigutamisosuseid saaksid teha ametnikud, kelle tööülesannetega asjaomased toimingud vahetult seonduvad. Samuti võimaldatakse kinnipeetavatel võtta pika- ja lühiajalisele kokkusaamisele kaasa nikotiinipatju. Muudatus tuleneb sellest, et vanglas on lubatud omada ja kasutada nikotiinipatju. Eesmärk on ühtlustada nende kasutamise võimalusi vanglas ning vältida kokkusaamistega seoses põhjendamatuid piiranguid ja täiendavaid kontrollitoiminguid.

Määruste muudatuste tulemusel vanglateenistuse üldine töökoormus ei suurene ja määruse rakendamisega ei kaasne lisakulusid. Inimeste, sealhulgas kinnipeetavate ja vahistatute, ettevõtjate ning vabaühenduste halduskoormus ei muutu, sest neile ei lisandu uusi kohustusi.

Eelnõu ei ole seotud muude menetluses olevate eelnõude, Euroopa Liidu õiguse ega Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammiga.

Muudetakse järgmisi justiitsministri määrusi:

1. justiitsministri 30. novembri 2000. a määrus nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“ avaldamismärkega RT I, 14.08.2026, 4;
2. justiitsministri 8. juuli 2003. a määrus nr 50 „Vanglate osakonna põhimäärus“ avaldamismärkega RT I, 05.12.2025, 7;
3. justiitsministri 5. septembri 2011. a määrus nr 44 „Järelevalve korraldus vanglas“ avaldamismärkega RT I, 02.05.2026, 13;

4. justiitsministri 14. aprilli 2014. a määrus nr 14 „Vanglateenistuse ametniku ja vanglaametniku kandidaadi vormirietuse ja eraldusmärkide kirjeldus ning nende kandmise kord“ avaldamismärkega RT I, 17.12.2024, 16.

Määruse eelnõu ja seletuskirja on ette valmistanud Justiits- ja Digiministeeriumi vanglate osakonna nõunik Helina Kasvandik (helina.kasvandik@justdigi.ee). Eelnõu on keeleteinestanud sama ministeeriumi õiguspoliitika osakonna õigusloome korralduse talituse toimetaja Helen Noormägi (helen.noormagi@justdigi.ee).

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Määruse eelnõu koosneb neljast paragrahvist.

Eelnõu § 1

Punktiga 1 täiendatakse määruse „Vangla sisekorraeeskiri“ §-s 1⁴ sätestatud korrapidaja otsustuspädevust. Muudatusega antakse korrapidajale pädevus teha otsuseid vangistusseaduse § 11 lõike 2 alusel. Nimetatud sätte kohaselt paigutatakse kinnipeetav vanglas kambrisse või tuppa.

Muudatuse eesmärk on võimaldada korrapidajal teha vangla igapäevase töökorralduse käigus vajalikke paigutamisoskuseid juhul, kui üksuse juht ei saa otsust teha. Korrapidaja ülesandeid arvestades on tal ülevaade vanglas toimuvast ja vajadus reageerida operatiivselt muu hulgas olukordadele, kus kinnipeetava senise paigutuse jätkamine ei ole võimalik või otstarbekas. Pädevuse andmine võimaldab sellistes olukordades teha vajalik paigutamisoskus viivitamata. Korrapidajale antav pädevus teha vangistusseaduse § 11 lõike 2 alusel paigutamisoskuseid on üldine ega ole piiratud konkreetse vangla üksusega.

Korrapidaja tehtud paigutamisoskus ei välista paigutuse hilisemat ümberhindamist. Pärast üksuse juhi vanglasse saabumist või operatiivse vajaduse äralangemist saab asjaomase üksuse juht kinnipeetava paigutuse uuesti üle vaadata ning vajaduse korral teha uue paigutamisoskuse. Seega võimaldab korrapidajale antav üldine pädevus lahendada viivitamatut sekkumist nõudva olukorra, samas kui edasine paigutus saab vajaduse korral jääda asjaomase üksuse juhi hinnata.

Punktiga 2 täiendatakse määrust §-dega 1¹¹ ja 1¹², millega sätestatakse vanemvalvuri ja vastuvõtuüksuse vanemvalvuri otsustuspädevus vangistusseaduse § 11 lõike 2 alusel.

Uue §-ga 1¹¹ antakse vanemvalvurile pädevus määrata pikaajalise kokkusaamise ruum või kartserikamber, kuhu kinnipeetav paigutatakse, paigutada kinnipeetav nimetatud ruumi või kambrisse ning paigutada ta tagasi kambrisse või tuppa, milles ta viibis enne nimetatud paigutamist. Pikaajalise kokkusaamise ruumi või kartserisse paigutamine ning sealt tagasi paigutamine on vangla igapäevase töökorraldusega seotud toimingud. Muudatuse eesmärk on anda vastava töö korraldamisega vahetult seotud vanemvalvurile selge otsustuspädevus nende paigutuste tegemiseks ja vähendada vajadust kaasata tavapäraste paigutamisoskuste tegemisse üksuse juhti. Paigutamisoskus ei hõlma otsust, kas isik kartserisse paigutatakse. Nimetatud otsuse ehk distsiplinaarkaristuse määramise pädevus on inspektor-kontaktisikul ja vanemvalvurile antud pädevus hõlmab üksnes isiku füüsilise paigutamise toimingut kartserisse. Tulenevalt vangla sisekorraeeskirja § 1¹ lõikest 2 vaatab korrapidaja otsuse peale esitatud vaide läbi vangla direktor.

Vanemvalvuri pädevus on seejuures selgelt piiritletud. Pikaajalise kokkusaamise ruumi või kartserisse paigutamise lõppemisel võib vanemvalvur otsustada kinnipeetava tagasipaigutamise üksnes kambrisse või tuppa, milles kinnipeetav enne nimetatud paigutamist viibis. Vanemvalvurile ei anta seega pädevust otsustada kinnipeetava paigutamist uude kambrisse või tuppa. Kui kinnipeetava varasemat paigutust on vaja muuta, teeb uue paigutamisoskuse selleks üldist pädevust omav ametnik. Tulenevalt vangla sisekorraeeskirja § 1² lõikest 2¹ vaatab vanemvalvuri otsuse peale esitatud vaide läbi üksuse juht.

Uue §-ga 1¹² antakse vastuvõtuüksuse vanemvalvurile pädevus teha vangistusseaduse § 11 lõike 2 alusel paigutamisoskuseid vastuvõtuüksuses. Vastuvõtuüksuses toimub vanglasse saabuvate isikute

vastuvõtmine ja nende esmane paigutamine ning seetõttu on otstarbekas, et vastuvõtuüksuse igapäevatööd korraldaval vanemvalvuril oleks õigus teha vastuvõtuüksuses vajalikud paigutamisoskused. Muudatuse eesmärk on võimaldada paigutamisoskuseid teha ametnikul, kelle tööülesannetega isikute vastuvõtmine ja vastuvõtuüksuses paigutamine vahetult seonduvad. Vastuvõtuüksuse vanemvalvurile antav pädevus on piiratud vastuvõtuüksusega ega anna talle üldist pädevust otsustada kinnipeetavate paigutamist teistes vangla üksustes.

Muudatustega ei looda uut kinnipeetava paigutamise alust ega muudeta paigutamise sisulisi tingimusi, vaid täpsustatakse vanglaametnike otsustuspädevuse jaotust.

Punktidega 3 ja 4 võimaldatakse kinnipeetaval võtta nii pika- kui ka lühiajalisele kokkusaamisele kaasa nikotiinipatju.

Nikotiinipatjade omamine ja kasutamine oli vanglas varem keelatud, mistõttu puudus ka vajadus reguleerida nende kaasavõtmist kokkusaamistele. Seoses Rootsi kinnipeetavate Tartu Vanglasse saabumisega lubati kinnipeetavatel nikotiinipatju vanglas omada ja kasutada. Seetõttu on muutunud ka senise regulatsiooni lähtekoht ning tekkinud vajadus lubada kokkusaamistele kaasa võtta nikotiinipatju. Kui kinnipeetaval on lubatud nikotiinipatju vanglas enda valduses hoida ja kaasas kanda, ei ole põhjendatud nõuda nende äraandmist üksnes kokkusaamise ajaks. Keelu säilitamine eeldaks, et enne kokkusaamist kontrollitakse, kas kinnipeetaval on nikotiinipatju, ning kui on, siis tuleks need ära võtta, hoiustada ja hiljem tagastada. Arvestades, et nikotiinipadjad on väiksed ja neid on lubatud vanglas kaasas kanda, oleks nende leidmiseks tehtav kontroll praktikas keerukas ning tooks kaasa ebavajaliku töökorraldusliku koormuse.

Lühiajalisele kokkusaamisele võib nikotiinipatju kaasa võtta mõistlikus koguses. Mõistliku koguse piirang võimaldab vältida põhjendamatult suure koguse kaasavõtmist olukorras, kus kokkusaamine kestab piiratud aja. Koguse mõistlikkuse hindamisel saab lähtuda eelkõige kokkusaamise kestusest.

Kuigi vajadus lubada vanglas nikotiinipatju on seotud Rootsi kinnipeetavate saabumisega Tartu Vanglasse, kohaldatakse muudatust kõigile kinnipeetavatele. Kuna nikotiinipatjade omamine ja kasutamine on vanglas lubatud, ei ole põhjendatud eristada nende kokkusaamisele kaasavõtmise võimalust kinnipeetava või vangla järgi.

Eelnõu § 2

Eelnõu §-ga 2 muudetakse „Vanglate osakonna põhimäärust“ nii, et vanglateenistusse kuulub ka vanglate valdkonna asekanstlerile vahetult alluv nõunik, kes ei ole ühegi talituse koosseisus.

Vangistusseaduse kohaselt kehtestatakse vanglateenistusse kuuluvad ametikohad vanglate osakonna põhimäärusega. Kehtivas põhimääruses ei ole vanglate valdkonna asekanstlerile vahetult alluva nõuniku ametikoht vanglateenistusse kuuluva ametikohana sätestatud, kuigi vanglate osakonna koosseisus on selline ametikoht olemas ja selle tööülesanded vastavad vanglateenistuse ülesannetele. Eelnõuga täiendatakse põhimääruse § 5¹ punktiga 4, mille kohaselt kuulub vanglate valdkonna asekanstlerile vahetult alluva nõuniku ametikoht vanglate osakonna struktuuri. Muudatuse eesmärk on viia määrus kooskõlla vanglate osakonna tegeliku koosseisu ja vangistusseadusest tuleneva regulatsiooniga ning sätestada vanglateenistusse kuuluv ametikoht määruse tasandil. Muudatus tehakse selleks, et vanglateenistusse kuuluksid ka sellised vanglate valdkonda juhtiva asekanstleri vahetus alluvuses olevad ametikohad, mille ülesanded ei ole vahetult seotud kinnipeetavate, vahistatute ja arestialustega ega ole hõlmatud §-s 8¹ sätestatud ülesannetega, kuid mis panustavad näiteks vanglate valdkonna juhtimisse, arendamisse või koordineerimisse.

Eelnõu § 3

Punktiga 1 muudetakse määruse „Järelevalve korraldus vanglas“ § 12 lõiget 2, mis reguleerib kambris või toas toimuva kontrollimist sisevalvepiirkonnas ringkäigu tegemise ajal. Kehtiva regulatsiooni kohaselt kontrollitakse ringkäigu ajal kambris või toas toimuvat üldjuhul visuaalselt läbi ukse silma või

vaateava. Lõike sõnastust korrastatakse keeleliselt, muutmata selle sisulist tähendust. Sättes säilib põhimõte, et ringkäigu ajal kontrollitakse kambri või toas toimuvat visuaalselt läbi ukse silma või vaateava ning kui sellisel viisil ei ole võimalik kontrolli teha, avatakse kontrollimiseks toiduluuk või uks. Öörahu ajal kohaldatav erisus sätestatakse eraldi lõikes 2¹.

Punktis 2 toodud muudatusega täiendatakse § 12 lõikega 2¹, millega sätestatakse erisus kambri või toas toimuva visuaalse kontrollimise kohta öörahu ajal. Öörahu ajal ei ole ametnikul kohustust igal ringkäigul kontrollida kõigis kambrites või tubades toimuvat. Määruse § 12 lõikes 5 sätestatud ringkäigu tegemise sagedust arvestades kontrollitakse öörahu ajal vähemalt kord tunnis lukustatud kambri režiimile paigutatud kinnipeetavate, kartserikaristust kandvate kinnipeetavate ja suitsiidiriskiga kinnipeetavate kambri või toas toimuvat. Nimetatud kinnipeetavate suhtes on nende paigutuse, karistuse või tuvastatud riski tõttu põhjendatud tugevam järelevalve ka öörahu ajal.

Muude kinnipeetavate puhul kontrollitakse öörahu ajal kambri või toas toimuvat vajadust mööda, kui see on vajalik julgeoleku või ohutuse tagamiseks. Seega ei välista muudatus öörahu ajal kambri või tuppa vaatamist, vaid kaotab kohustuse teha seda iga kinnipeetava puhul igal ringkäigul. Ametnikul säilib võimalus teha visuaalset kontrolli muu hulgas juhul, kui kinnipeetava käitumine, kambri kustuv heli või muu asjaolu annab alust arvata, et kontrollimine on vajalik kinnipeetava või teiste isikute ohutuse või vangla julgeoleku tagamiseks.

Muudatuse eesmärk on võimaldada öörahu ajal korraldada järelevalvet riskipõhiselt ning vähendada kinnipeetavate öörahu ja privaatsuse põhjendamatut häirimist, kahjustamata seejuures vangla julgeolekut ja kinnipeetavate ohutust. Väljaspool öörahu säilib senine põhimõte, mille kohaselt kontrollitakse ringkäigul kambri või toas toimuvat.

Muudatuse kavandamisel on arvestatud ka kohtuasjas nr 1-24-3280/170 käsitletud järelevalvekohustusega. Kohus tuvastas konkreetses asjas muu hulgas, et vanglaametnik ei olnud ringkäikudel täitnud kehtivast määruse § 12 lõikest 2 tulenenud kohustust kontrollida kambri toimuvat ning vangla ei olnud piisavalt reageerinud kinnipeetavaga seotud ohumärkidele. Kavandatav muudatus ei vabasta vanglat kohustusest tagada kinnipeetavate elu ja tervise kaitse ega ametnikku kohustusest reageerida võimalikele ohumärkidele. Ka nende kinnipeetavate puhul, kes ei ole paigutatud lukustatud kambri režiimile või kartserisse ega ole tuvastatud suitsiidiriskiga, tuleb öörahu ajal kambri või toas toimuvat visuaalselt kontrollida alati, kui kinnipeetava käitumine, tema kohta teada olev teave, kambri kustuv heli või muu asjaolu annab alust arvata, et kontroll on vajalik isiku või teiste isikute ohutuse või vangla julgeoleku tagamiseks. Ringkäikude tegemise kohustus säilib ning võimaldab ametnikul selliseid ohumärke märgata ja neile reageerida. Muudatusega loobutakse seega üksnes kõigi kinnipeetavate rutiinsest visuaalsest kontrollimisest igal öörahu ajal tehtaval ringkäigul, mitte vajaduspõhisest kontrollist ega vangla kohustusest tagada kinnipeetavate elu ja tervise kaitse.

Punktiga 3 tunnistatakse kehtetuks määruse § 40 lõige 3, mille kohaselt võetakse enne tulirelva kasutamise hoiatust tulirelv relva tüübile kohasesse haardesse, kabuuris olev relv võetakse kabuurist välja ja suunatakse ohuallikale.

Kehtiva sättega on määratud kindlaks tulirelva kasutamisele eelnev tegevusjärjekord, mille kohaselt peab ametnik enne tulirelva kasutamise eest hoiatamist võtma relva haardesse ja suunama selle ohuallikale. Sellise tegevusjärjekorra sätestamine määruse tasandil ei ole vajalik ega võimalda piisavalt arvestada konkreetse ohuolukorra asjaoludega. Määruse § 40 lõige 2 sätestab juba tulirelva kasutamisele eelneva olulise nõude, mille kohaselt peab ametnik, kui tegemist ei ole edasilükkamatu juhuga, hoiatama tulirelva kasutamisest arusaadavalt ja valju häälega. Seetõttu ei ole vaja määrata eraldi kindlaks, millises asendis peab tulirelv hoiatamise hetkel olema või millises järjekorras peab ametnik relva käsitlemisega seotud toiminguid tegema.

Muudatuse eesmärk on võimaldada ametnikul lähtuda tulirelva käsitlemisel konkreetse olukorra iseloomust ja ohuastmest ning valida olukorrale vastav ohutu ja eesmärgipärane tegutsemisviis.

Muudatus ei mõjuta § 40 lõikest 2 tulenevat kohustust tulirelva kasutamisest hoiatada ega muid tulirelva kasutamise õiguspärasusele ja ohutusele kehtestatud nõudeid.

Punktiga 4 muudetakse määruse § 44 lõiget 3, mis reguleerib gaasipihusti kasutamist. Muudatusega loobutakse gaasipihusti kasutamisel jäigalt kindlaksmääratud tegutsemisviisist. Selle asemel sätestatakse eesmärgipärane ohutuse nõue. Ametnik peab gaasipihusti kasutamisel võimaluse korral hoidma õigusrikkujast ohutut kaugust ning kasutama gaasipihustit viisil, mis vähendab ohtu, et ametnik või kõrvaline isik satub gaasi mõju alla.

Muudatuse eesmärk on võimaldada ametnikul valida gaasipihusti kasutamise viis konkreetse olukorra, keskkonna ja ohu iseloomu järgi. Gaasipihusti kasutamise olukorrad võivad olla väga erinevad ja alati ei ole võimalik järgida ühesugust ette kindlaksmääratud vahemaad või tegutsemisviisi. Samal ajal säilib nõue lähtuda gaasipihusti kasutamisel ohutusest ning vähendada võimaluse korral selle soovimatut mõju ametnikule ja kõrvalistele isikutele. Muudetud regulatsioon vastab paremini praktilistele vajadustele, kuid samal ajal ei leevene gaasipihusti kasutamisele kehtivad üldised õiguspärasuse ja proportsionaalsuse nõuded.

Eelnõu § 4

Eelnõu §-ga 4 muudetakse määrust „Vanglateenistuse ametniku ja vanglaametniku kandidaadi vormirietuse ja eraldusmärkide kirjeldus ning nende kandmise kord“. Muudatuse kohaselt täiendatakse määruse § 55, lisades vanglate osakonna nõuniku nende ametikohtade hulka, mille suhtes kohaldatakse nimetatud paragrahvis sätestatud vormirietuse ja eraldusmärkide kandmise korda.

Muudatus puudutab üksnes vanglate valdkonna asekanstlerile vahetult alluva nõuniku ametikohta. Kehtivas redaktsioonis hõlmab § 55 vanglate osakonna talituste koosseisu kuuluvaid nõunikke, kuid ei hõlma vanglate valdkonna asekanstlerile vahetult alluvat nõunikku. Selliseid ametikohti on üks. Kuna nimetatud ametikoht kuulub vanglateenistusse, on põhjendatud kohaldada sellele samu vormirietuse ja eraldusmärkide kandmise nõudeid nagu teistele vanglate osakonna vanglateenistujatele. Muudatusega ei muudeta vormirietuse ega eraldusmärkide kirjeldust ega nende kandmise korda sisuliselt, vaid laiendatakse kehtiva regulatsiooni kohaldamisala vanglate valdkonna asekanstlerile vahetult alluvale nõunikule.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Määrusel ei ole vahetut puutumust Euroopa Liidu õigusega.

4. Määruse mõjud

Eelnõu ei suurenda halduskoormust isikutele, ettevõtetele ega vabaühendustele. Muudatused puudutavad eelkõige vanglateenistuse sisemist töökorraldust, pädevusjaotust ja tööülesannete täitmist. Eelnõuga ei kehtestata uusi teabe esitamise, taotlemise, dokumenteerimise ega aruandlusega seotud kohustusi kinnipeetavatele, vahistatutele, ettevõtjatele, vabaühendustele ega teistele isikutele. Samuti ei kaasne muudatustega uusi haldusmenetlusi.

Sihtgrupid:

- 1) vanglateenistujad;
- 2) kinnipeetavad ja vahistatud.

Eelnõuga kavandatud muudatused mõjutavad eelkõige vanglate töökorraldust ja vanglaametnike ülesannete täitmist, kinnipeetavate ja vahistatute õigusi ja heaolu ning vanglateenistuse koosseisu puudutavat regulatsiooni. Viimase puhul on tegemist kehtiva regulatsiooni täpsustamisega.

Mõju vanglateenistujatele

Paragrahvis 1 sätestatud paigutamiste pädevusega seotud muudatustel on vanglateenistujatele ja vangla töökorraldusele positiivne mõju. Korrapidajale, vanemvalvurile ja vastuvõtuüksuse vanemvalvurile antakse täiendav otsustuspädevus nende tööülesannetega vahetult seotud paigutamisoskuste tegemiseks. Selle tulemusena muutub pädevusjaotus paindlikumaks ning paigutamisoskusi on võimalik teha operatiivsemalt ja töökorralduslikult sobival ametnikutasandil. Muudatusega kaasneb vanglateenistujate vahel olemasoleva töökoormuse ja vastutuse ümberjaotumine. Korrapidajate ja vanemvalvurite vastutus suureneb vähesel määral seoses täiendava otsustuspädevusega, samal ajal väheneb nende ametnike koormus, kes peavad kehtiva korra kohaselt asjaomaseid oskusi tegema. Vanglateenistuse kui terviku töökoormus eelduslikult ei suurene, kuna uusi sisulisi tegevusi ei lisandu. Mõju ulatus on väike, sest muudatus puudutab üksnes piiratud osa vanglateenistujatest ja nende tööülesannetest. Muudatuse rakendamise eeldatavalt täiendavat personali- ega koolitusvajadust ega lisakulusid.

Kokkusaamisele nikotiinipatjade kaasavõtmise lubamisel on vanglateenistuse ametnike töökorraldusele vähene positiivne mõju. Kuna kinnipeetavatel on lubatud nikotiinipatju vanglas enda valduses hoida ja kaasas kanda, vähendab muudatus vajadust enne kokkusaamist eraldi kontrollida nikotiinipatjade olemasolu ning neid kokkusaamise ajaks ära võtta, hoiustada ja pärast kokkusaamist tagastada. Arvestades nikotiinipatjade väiksust, oleks nende leidmiseks tehtav kontroll ka praktikas keerukas ja ametnike tööaega nõudev.

Ametnikel säilib kohustus kontrollida, et kokkusaamisele võetavate nikotiinipatjade kogus oleks mõistlik. Seda hinnatakse kokkusaamiste tavapärase korraldamise ja kontrollitoimingute käigus ning see ei too eeldatavalt kaasa olulist lisatöökoormust. Muudatusega ei kaasne uusi menetlusi ega täiendavat personali- või ressursivajadust. Mõju vanglateenistuse ametnike töökoormusele ja töökorraldusele on seetõttu väike.

Paragrahvis 3 sätestatud kambrite visuaalse kontrolliga seonduv muudatus mõjutab vanglaametnike töökorraldust eelkõige öörahu ajal. Kehtiva regulatsiooni kohaselt tuleb sisevalvepiirkonnas ringkäiku tehes kontrollida kambri või toas toimuvat ja ringkäik tuleb üldjuhul teha vähemalt kord tunnis. Seega kaasneb ringkäiguga üldiselt kohustus kontrollida visuaalselt kõiki kambreid ja tube. Muudatuse järel ei pea ametnik öörahu ajal igal ringkäigul kontrollima kõigis kambrites või tubades toimuvat. Väheneb rutiinsete kontrollitoimingute maht ning ametnik saab suunata rohkem tähelepanu valvepiirkonna üldise turvalisuse ja korrasoleku jälgimisele ning nendele kinnipeetavatele ja olukordadele, mille puhul on kontroll tegelikult vajalik. Muudatus ei kaota öörahu ajal ringkäikude tegemise kohustust ega vähenda suurema riskiga kinnipeetavate üle tehtava järelevalve intensiivsust. Lukustatud kambri režiimile paigutatud kinnipeetavate, kartserikaristust kandvate kinnipeetavate ja suitsiidiriskiga kinnipeetavate puhul säilib kohustus kontrollida kambri või toas toimuvat vähemalt kord tunnis. Samuti peab ametnik muude kinnipeetavate puhul tegema visuaalse kontrolli alati, kui see on konkreetse olukorra asjaolusid arvestades vajalik julgeoleku või ohutuse tagamiseks. Seetõttu muutub ametniku tegevus senisest enam riskipõhiseks. Muudatusega ei kaasne vajadust täiendavate ametikohtade, töövahendite ega muude ressursside järele. Mõju vanglaametnike töökoormusele on positiivne, kuna väheneb öörahu ajal rutiinsete kontrollitoimingute maht. See võimaldab ametnikul kasutada tööaega eesmärgipärasemalt ning suunata rohkem tähelepanu võimalike ohuolukordade märkamisele ja ennetamisele.

Tulirelva ja gaasipihusti kasutamise nõuete muudatuste mõju vanglaametnikele on positiivne. Ametnikule jääb senisest suurem võimalus kohandada oma tegevust konkreetse ohuolukorra, selle kiireloomulisuse ja ümbritseva keskkonnaga. Tulirelva puhul ei pea ametnik järgima jäika relva käsitlemise ja hoiatamise järjekorda ning gaasipihusti puhul ei ole tema tegevus seotud konkreetse liikumisviisiga. See võimaldab kiiresti arenevas ohuolukorras valida ohutuma ja taktikalises mõttes sobivama tegutsemisviisi ning vähendab riski, et määruuses ettenähtud tegevusjärjekorra järgimine takistab olukorrale adekvaatset reageerimist. Võimaliku negatiivse mõjuna suureneb mõnevõrra ametniku vastutus konkreetsele olukorrale sobiva tegutsemisviisi valimisel. Seda riski maandavad ametnike väljaõpe ja praktiline ettevalmistus ning vahetu sunni kohaldamisele jätkuvalt kehtivad vajalikkuse, proportsionaalsuse ja ohutuse nõuded. Mõju vanglaametnikele on valdavalt positiivne.

Määruse §-del 2 ja 4 on organisatsiooniline mõju vanglateenistuse korraldusele. Muudatusega täpsustatakse vanglate osakonna põhimääruses vanglateenistusse kuuluvaid ametikohti, lisades nende hulka vanglate valdkonna asekantslerile vahetult alluva nõuniku ametikoha. Muudatus viib määruse kooskõlla vanglate osakonna tegeliku koosseisu ja vangistusseadusest tuleneva regulatsiooniga, mille kohaselt kehtestatakse vanglateenistusse kuuluvad ametikohad vanglate osakonna põhimäärusega. Muudatusega ei looda uut ametikohta ega muudeta ametikoha ülesandeid, vaid täpsustatakse kehtivat regulatsiooni. Samast muudatusest tulenevalt täiendatakse vanglateenistuse ametniku ja vanglaametniku kandidaadi vormiriietuse ja eraldusmärkide kirjeldust ning nende kandmise korda reguleerivat määrust. Muudatuse tulemusel kohaldatakse vanglate valdkonna asekantslerile vahetult alluvale nõunikule samu vormiriietuse ja eraldusmärkide kandmise nõudeid nagu teistele vanglate osakonna vanglateenistujatele. Tegemist on kehtiva regulatsiooni kohaldamisala täpsustamisega ja vormiriietuse või eraldusmärkide sisu ega kandmise korda ei muudeta. Eelnõuga ei kaasne mõju riigi julgeolekule, siseturvalisusele, keskkonnale, regionaalarengule ega kohalike omavalitsuste tegevusele. Samuti ei kaasne eelnõuga olulist sotsiaalset ega majanduslikku mõju.

Eelnõu rakendamine ei too kaasa täiendavat halduskoormust ega riigieelarvelisi kulusid. Muudatused on tehnilist ja täpsustavat laadi ning neid rakendatakse Justiits- ja Digiministeeriumi ning vanglateenistuse olemasolevate vahendite ja töökorralduse raames.

Mõju kinnipeetavatele ja vahistatutele

Pädevuse muudatusega ei kaasne kinnipeetavatele ja vahistatutele olulist mõju. Muudatus puudutab vanglasisest otsustuspädevuse jaotust ega muuda isikute paigutamise aluseid, tingimusi ega nende õigusi ja kohustusi. Muudatusega täpsustatakse üksnes seda, millistel vanglaametnikel on õigus teha vangistusseaduse § 11 lõike 2 alusel paigutamisoskuseid. Kaudselt võib muudatusel olla vähene positiivne mõju, kuna paigutamisoskuseid saavad teha ametnikud, kelle tööülesannetega asjaomased olukorrad vahetult seonduvad. See võimaldab teha vajalikke paigutamisoskuseid operatiivsemalt ja vähendab vajadust oodata teise pädeva ametniku otsust. Vanemvalvurile antav pädevus on seejuures piiritletud konkreetsete paigutustega ning pikaajalise kokkusaamise ruumist või kartserist saab vanemvalvur isiku tagasi paigutada üksnes kambrisse või tuppa, kus isik enne nimetatud paigutamist viibis.

Kokkusaamisele nikotiinipatjade kaasavõtmise lubamine mõjutab neid kinnipeetavaid, kes nikotiinipatju kasutavad. Muudatusel on kinnipeetavatele vähene positiivne mõju. Muudatuse tulemusel ei pea kinnipeetav kokkusaamise ajaks loobuma nikotiinipatjadest, mida tal on vanglas lubatud omada ja kasutada, ning ta saab neid kasutada ka pika- ja lühiajalise kokkusaamise ajal. Seega muutub nikotiinipatjade kasutamise regulatsioon kinnipeetava jaoks ühtsemaks ning kaob senine kokkusaamise ajaga seotud piirang. Kokkusaamisele võib kinnipeetav nikotiinipatju kaasa võtta mõistlikus koguses. Selline piirang ei mõjuta kinnipeetavat oluliselt, kuna võimaldab võtta kaasa kokkusaamise kestuseks vajaliku koguse, kuid välistab põhjendamatult suure koguse kaasavõtmise. Muudatusega ei kaasne kinnipeetavatele uusi kohustusi.

Kambri kontrollimisega seonduval muudatusel on kinnipeetavatele ja vahistatutele positiivne mõju eelkõige öörahu ja privaatsuse seisukohalt. Kuna öörahu ajal ei ole enam kohustust rutiinselt kontrollida iga kinnipeetava või vahistatu kambrit või tuba, väheneb nende võimalik häirimine öisel ajal ning sekkumine nende privaatsusesse. Eelkõige võimaldab muudatus vältida selliseid visuaalseid kontrole, mille tegemiseks puudub konkreetse isiku või olukorraga seotud ohutus- või julgeolekuvajadus. Samas ei vähendata järelevalvet olukordades, kus intensiivsem kontroll on isiku enda või teiste isikute ohutuse või vangla julgeoleku tagamiseks vajalik. Lukustatud kambri režiimile paigutatud, kartserikaristust kandvate ja suitsiidiriskiga kinnipeetavate puhul jätkatakse vähemalt kord tunnis visuaalset kontrolli ka öörahu ajal. Muude kinnipeetavate ja vahistatute puhul säilib võimalus kambris või toas toimuvat kontrollida alati, kui selleks annab põhjust isiku käitumine, võimalik oht tema elule või tervisele, julgeolekuoht või muu kontrolli vajadusele viitav asjaolu. Muudatus võimaldab seega paremini

tasakaalustada kinnipeetavate ja vahistatute õõrahu ja privaatsust ning vangla kohustust tagada isikute ohutus ja vangla julgeolek.

Võimaliku negatiivse mõjuna võidakse õõrahu ajal kõigi kambrite visuaalse kontrolli kohustusest loobumise tõttu mõnda kambri tekkinud ohuolukorda märgata senisest hiljem. Samuti eeldab muudatus ametnikult suuremat tähelepanu ja olukorrapõhist hindamist, et tuvastada lisakontrolli vajadus. Riski maandab asjaolu, et ringkäikude tegemise kohustus säilib ning ametnik kontrollib kambri või toas toimuvat alati, kui esineb ohule viitavaid asjaolusid. Tugevamat järelevalvet vajavate kinnipeetavate puhul säilib vähemalt kord tunnis visuaalse kontrolli kohustus ka õõrahu ajal. Lisaks on olemas kinnipeetavate riskide kohta käiv teave, mis võimaldab suunata rohkem tähelepanu seda vajavatele isikutele. Vajaduse korral saab vangla konkreetse isiku või olukorra puhul järelevalvet suurendada. Seetõttu on võimaliku negatiivse mõju avaldumise tõenäosus ja ulatus väike.

Mõju olulisuse kriteeriumist lähtudes on muudatuste mõju kinnipeetavatele ja vahistatutele kokkuvõttes ebaoluline.

Põhiseaduspärasuse analüüs

Eelnõuga kavandatud muudatused ei too kaasa uusi olulisi põhiõiguste piiranguid. Muudatused puudutavad valdavalt vanglateenistuse sisemist töökorraldust, vanglateenistusse kuuluvate ametikohtade määratlemist, ametnike otsustuspädevuse jaotust ning järelevalvet ja vahetu sunni vahendite kasutamise täpsemat korraldust.

Kinnipeetavate ja vahistatute põhiõiguste seisukohalt on kõige olulisem kambri või toas toimuva visuaalse kontrollimise korra muutmine. Visuaalne kontroll võib riivata põhiseaduse §-ga 26 kaitstud eraelu puutumatust, kuid eelnõuga vähendatakse õõrahu ajal rutiinseid visuaalseid kontrole ning seega ka sekkumist isiku privaatsusesse. Tugevamat järelevalvet vajavate kinnipeetavate puhul säilib kontrollikohustus ning muudel juhtudel tehakse visuaalset kontrolli, kui see on vajalik julgeoleku või ohutuse tagamiseks. Selline riive on põhjendatud vajadusega kaitsta kinnipeetava ja teiste isikute elu ja tervist ning tagada vangla julgeolek.

Pika- ja lühiajalisele kokkusaamisele nikotiinipatjade kaasavõtmise lubamisega ei piirata kinnipeetavate õigusi, vaid laiendatakse nende võimalusi kokkusaamise ajal. Kokkusaamisele võib nikotiinipatju kaasa võtta mõistlikus koguses. Koguseline piirang on vähese intensiivsusega ning põhjendatud vajadusega vältida kokkusaamise kestust arvestades põhjendamatult suure koguse kaasavõtmist. Seetõttu ei kaasne muudatusega kinnipeetavate põhiõiguste ebaoproportsionaalset riivet.

Tulirelva ja gaasipihusti kasutamist puudutavate muudatustega ei laiendata vahetu sunni kohaldamise aluseid ega ametnike õigust vahetut sundi kasutada, vaid täpsustatakse nende vahendite kasutamise korda. Vahetu sunni kohaldamisele kehtivad jätkuvalt seadusest tulenevad proportsionaalsuse nõuded, mistõttu ei kaasne muudatustega täiendavat põhiõiguste riivet.

Vanglaametnike otsustuspädevuse muudatustega ei muudeta kinnipeetavate ega vahistatute vanglasisese paigutamise aluseid, tingimusi, õigusi ega kohustusi, vaid üksnes pädevuse jaotust. Vanglate osakonna nõuniku ametikohta ning vormirietuse ja eraldusmärkide kandmist puudutavate muudatustega täpsustatakse vanglateenistuse sisemist korraldust ja need ei mõjuta isikute õigusi ega vabadusi.

5. Määruse rakendamisega seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Määruse rakendamine ei tekita lisakulusid ega eelda täiendavaid tegevusi.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub üldises korras, kuna selle rakendamiseks ei ole vaja teha ümberkorraldusi, mis nõuaksid pikemat jõustumisaega.

7. Eelnõu koostöölastamine

Määruse eelnõu ei esitata eelnõude infosüsteemi (EIS) koostöölastamiseks. Vanglad on määruste muudatustest teadlikud.